

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 2.

Fylke: Opland.

Tilleggsspørsmålnr. 6

Herad: Skjåk.

Emne: Transport av høg.

Bygdelag:

Oppskr. av: Edvard Grinnestad

Gard: Grinnestad

(adresse): Lillehammer.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

Ein del av det

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

Elles opplysningar av Arvid Grinnestad. Skjåk. 70 år. bonde.

SVAR

Spm. 1. På vanlege gardar med hest, vart høgjet kjøpt inn. På husmannsplassar og småbruk utan hest vart det helst bori inn, anten i band eller på steng (fl. av steng). - I reine utmarker v det stult med av vinne. 60 år sia tok dei høg i vinno. Vi vit om at Lisbet-Hans vann høg oppmed Stiggjelom, og Tur-Pet på Gåmårkvilom. Denne siste hadde økt utan å tra noko bruk. I vinnom på morkorn var det berre dei som hadde eit lite bruk, som vann høg. Nokre gardar som hadde gras lunde ogar i stor-elva, slo der. - Det hende at øykjelause folk drag heim frå ei seler dei hadde leigd. Dei drag på hjelke.

Spm. 2. Til turkeplass, hes eller stekkje, var dei høgjet i kjembor, når det var nok ved. Var det lenger ennna 1. d. 50 m var dei det i reip eller rep. Gloe er ukjent her. Berarsvilken nytta dei til å bera i hop laukjerer i. Ein knyter saman toppendane og treder fjakkemid inn i lykkja. Om det er ukjent nå, er det nok brøleg av vilk vart nytta når dei bor høg i vinnom. Ei høg bør lagar sin ved å hjerne saman med riva og nepp inn laus stvåi frå kantom, så det ikkje heng og lev, og blir spilt. I sinare tid kjemmer ein ikkje høgbering med anna enn reip, og da med helder. Reipenden blir knytt inn på heldri, så det blir lykkje å legge høgjet i. Ein legg reipet slik at heldri er på andre sia av bori enn der lærer stvåi.

Når bori er stor nok, bræder ein reiplykkja gjennom hæltri og drag åt. Så set karann seg ned og stikk ein arm under kvar fotle og held lykkja i eine handi. Den andre handi stoi han seg på marki med, så det blir lettare å reise seg opp. Så vrix seg fyrst opp på eine kneet, og så heilt opp. Lykkja ligg da hilet på eine oksti. Det kunne nok hende ein tok ho our hūva. Var dei to om å arbeide, kunne den eine hjelpe til å få bori på ryggen åt hin. I bratt lunde laut ein vara seg når ein reike seg med ei høyliv, så ho ikkje tok overbikken, for da kunne det vera kaut i kaut med kar og bori. I bratton var det lettint for ein god kar å få bori på ryggen, når han fyrst bøygde seg attover med ho og så gjorde eit raskt hast framover. — I utslættar og vinnor var det sakte hilet berre vaksne. Eg har ikkje høyrst om at born var med.

Rep. — slutt vokal og enkel konsonant — vart nytta til å ha høig i til skogafor (når dei høigde i skogen om vintren.) Det var laga av vyū, eit vyūrep. Det var bündi på lag som ei rot, med vide moskor. Pundt botnen og overkanten var vione bündi til ein rindbyggd kjopp. Repet var lettint å selja fram for øyken når dei vildde.

Løypresting er ukjent her. Heller ikkje brill-bær veit eg om har vore nytta til høigkøyring.

To læser skeng(er) har vore det vanligaste å lera høig på. Det er nytta på somme setrav emia. Boren er for vike til å lera høig på skeng. Halo-vektingar kan nok vera med når dei er bione. — Eg har nok i eit tilfelle sett at det var slegi tvertre over skengen, eit framme og eit bak og med kross-stavar i millom, så dei ikkje gjeolast skakke. På slike skeng(er) kan ein i bratt lunde få med seg to boren. Ein lyfts da opp framme og drag med bakundom av skengen etter marki. Set dette bråkast berre om sumaru

Sp.m. 3. Leluhøyet og frå vinnom høigde dei heim berre på vinduføre. I vinnom var det hilet slegt på same måte som dei sinare har slegt

lauv. Dei la eit sett undulag oppi ei vid kliff-
hjørk og la høyet opp på det. Da var det fritt for
feet som kunne fara der. Forinnor som det ikkje
var hjørk j, sette dei høyet i stakk: på marki
med eit godt undulag av vie eller sine. Etterpå
var stakkene dekt godt med kvist av same slag.
Dei gardane som hadde slått på ei øy, hadde
helet ei for lyū der.

Spm. 4. Nå er det vanlegast å nytte vagn med
to hjul til høykøyring på gardom. I det siste er
det komi i bruk høyvagn med fire hjul. Dei to
fremste hjøper til skjokom og Kallast forstilling.
På brattlunde gardar, som i Bratågundi,
er klingelslea mest nytta. Denne har to små
hjul bakast under sleden. Oftast har dei laus-
skjok(er) til å feste ei på kvar side av slean.
Bakarst er det gjerne ei grind i kjerre, så
det blir lettere å lesse. Største tyngdi på lasset
vart da bakarst. Når øyken drag, gjekk framenden
av slean lite opp frå marki, så heru hjuli -
klinglon - gjekk nedpå. Hule doningen kan vera
ei meter hœi. Mellom miom er det på lag 1 aln.
Sleden har hœymor ^(hœymor) som ein annan slede. Ut-på
enden av hœymor ligg ei skie langs med hule
sleden på kvar side. Disse Kallast hœymor-skie.
Det var to hol i dei, og vart festa atkåt hœymorde
med vjū. Skindom var det ikkje hal mei
på klingelsleden. Fremet var det da eit par
krakar (ejolv-roksne av hjørk) Sleden vart lit
lave på den måten. På miukrokin framant
var det ofte ein jœnnkoning der han gjekk
nedpå og sleit mest.

Her hœyner ein ikkje nemningi slea om ei høyvagn.

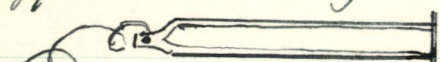

Vi kjenner ikkje til at det har vore
reglar for kvar ein kunne bruke stede
til høykøyring.

Nå nyttar dei same doning til høj- og lokjøyring.

Jå vidt eg veit var det far som var den
første her i bygdi som laga grinden på høj-
vognen. Det er 60 år sia. Spildron på dei
grindom gjekk på langs. Dei var utelyst med
jønntappar som gjekk ned i jernstykke med
hol i som var nagle fast i kanten av vognbøtn.
Desse fyrste grindene gjekk innafør hjuli. På
nyare højvogner går hjuli ulafør hjuli. Vagnen
skri da lereiare. Og spildron på grindom går
nå opp-ned. Det er kanskje 40 år sia slike
tok til å koma i bruk. Det vart da fabrikk-
gjorde vogner.

På ein klingelstea gjorde dei lasset med højtong.

No var gjort av ei ung kletuffkjørk og såg
slik ut:

Tongbandet var ofte av tust (tustband).
Bandet gjekk ned bakafør lasset, vidare under
sliden og opp att framantil, så ein kunne stå
der og gjorde. Ein tok helet laget rundt bakom
så ein hadde hule kyngdi av beroppen til å hjelpe
til.

På vinterføre høyrde dei større lass enn på somer-
føre. Dei hadde da langslide som dei la ein
par fjæler på til botn. Oftast ville dei vera
fleiri enn ein når dei lesste højlass om vinteren.
Her i bygdi var det mest selurhøg dei tok på vinter-
føre, og da var dei som vanleg fleire. Vintulasset
laut dei trakke godt frå neda til, så dei kunne få
med seg mest mogleg med minst mogleg røv.
Når dei skulle gjorde lasset, la dei umlag

langt siom og oppå ~~lasset~~. ^{Likedan bakom- og framantil} Umlaget var ^{lasset} hulet av lejoik, men der det ikkje var godt om slik lejoik, kunne dei nytte rogn eller hegg eller vide. Umlaget skulle vera så langt som lasset, - ofte lite lenger - og ha mykje småkvister som dekle godt. Det var til å gjörde på og til å halde lasset saman og hindre at ein spilte tvig. Til eit skikkeleg vindulass skulle det vera 5 umlag på kvar side. Rundt lasset på sidom gjörde dei med minst 3 reip. Det var olreip. Når dei var so, nytta dei skruvreip til å få lasset fast. Dei stod da ein på kvar side av lasset. Han som hadde skruvreipet (lausreip) fekte dette i huldri på rette reipet slik at det ikkje hindra det andre i å drage åt. Så tok dei reipenden rundt bakken og la seg på med heile si tyngde samtidig. Når det reipet var gjörd, tok ein att lausreipet, og så gjörde dei likedan med det neste.

Over lasset hadde dei tong (same slag som nemnt for) med band som gjekk rundt lasset på langs. Dei gjörde til framantil. Eit vinterlass kunne vera 20-25 voger. (18 kg) På ferdturar, t. d. til byen vinterstid, trengde dei mykje for, og dei visste ikkje av sekkjer å tra høyet i. Da hadde dei ein korgalea. Framan' og baka' på sleden var det vyügrind på lag som ei side i eit rep. Eg er ikkje høilt viss på om det var halle korgalea, men det ros slik i meg. - Ståndom var ein slik slede nytta til høykøyring sumantid med Spm. 5. Her var aldri bruka meir enn ein hest for eit høglass.

Felles-sløtt er ukjent.

Ståndom var ein gard driven "på halvt" X Dei laut synge" når dei gjörde med skruvreip, så dei visste" å leggje seg på likt.

D.v.s. eigareu og brukaren fekk kvar sin halvdel av avlingi. Da sette dei opp to og to like store høysåtor bortover. Når dei de høyrde inn, fekk dei kvar si av såtom.

Seterhøyet vart heimkøyt når det vart snø nok til godt føre. Dei som høyrde til på same seter, eller på setrar med same veg, var da samstulle, så dei kjøpte samtidig, og hjelptes åt med brøyting. Det vart anten strøps føre jul eller etter jul. Så vidt kjent var det inga fast til å avgjere tidi, og inga fast ordning med brøyting. Men dei skifle om å kjøpe føre, for det var slynget for fyrste hevdin.

Dei som hadde høg i vinnar, drag det helet heims på hjelle på vinterføre.

Spm. 6. Var det lang setrveg, måtte dei vera tidleg ute, når dei skulle vega til seterkjøping. På bae sidom at jul er det stutt dag, og var det tung brøyting, hende det at dei laut overnatte på vegen. Det var nå berre i dei tilfelle vegen låg slik at det var hus å komma inn i. Helet ville dei komma tidleg fram, for på setri kunne det vera mangt å ordne når dei kom; snømaking for dørom, lite vatn åt seg og øykjom, elde opp huset, så dei ikkje frans om natti. Hadde det vore slitsam brøyting, laut øykjen' få hvile neste dag. Da lesste karane lassiferdige, så dei kunne komma tidleg ut neste dag. Men det hende òg at dei kom rit i uver, og var glad dei kom seg heimatt med tome sleden.